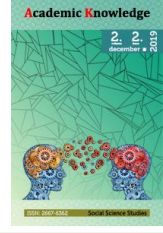

Academic Knowledge 2 (2), 200-206.

Makalenin Türü/ Article Type : Kitap Tanıtımı/ Book Review
Geliş Tarihi/ Date Received : 08.12.2019
Kabul Tarihi/ Date Accepted : 30.12.2019
Yayın Tarihi/ Date Published : 31.12.2019
Yayın Sezonu/ Pub Date Season : Güz/ Autumn

et-Teşeyyü' ve'ş-Şîa, Ahmed el-Kesrevî, b.y., 1. Baskı, 1409h, 155s.

Dr. Yusuf OKTAN*

İslam medeniyeti bünyesinde birçok farklı düşünce sistemini barındırmaktadır. Bu durum İslâm medeniyetinin zamansal ve mekânsal genişliğinin bir göstergesidir. Bununla birlikte özellikle itikadî farklılıklar toplumlarda ya da daha küçük yapılarda çeşitli sorunlara neden olabilmektedir. İslam dininin çoğunluğunu oluşturan Ehl-i Sünnet mezhebinden genel olarak hilafet ve imamet söylemiyle ayrılan, kaynak ve kutsalları buna göre şekillenen ve günümüz İran'ının resmi mezhebi olarak kabul edilen Şiilik, tarih boyunca birçok tenkide maruz kalmıştır. Bu tenkitlerden çoğu Ehl-i Sünnet tarafından gelirken, özellikle Şii mezhebi içinden yapılan tenkitler dikkat çekmektedir. Zira bu ortamda doğan, bu mezhep tarafından şekillenen sosyo-politik fikriyatın içinde yetişen kişilerin tenkitleri bir devrimin küçük kıvılcımları mesabesindedir. Bu durum doğal olarak baskın fikriyatın dikkatini ve dolayısıyla tepkisini çekecektir. Şiiliğin baskın olduğu İran'da ortaya çıkan bu kıvılcımlardan biri de Ahmet Kesrevî'dir.

Ahmet Mîr Kâsım b. Mîr Ahmet el-Kesrevî Tebriz de doğmuş, Eğitimini Tebriz'de tamamlamıştır. 1910'da molla olmuş, ardından Adalet bakanlığında çalışmaya başlamış ve mahkemelerde hâkim olarak görevlerde bulunmuştur. Adalet bakanlığındaki dört müfettişten biri olmuş, Tahran'da başsavcılığa kadar yükselmiştir. Şah'ın aleyhine açılan bir davada şah aleyhine oy kullanıp, davacıları savunmasından dolayı 1929 yılında adalet bakanlığından ihraç edilmiştir. Tahran Üniversitesi'nde başladığı tarih hocalığı görevini 1934'te bırakmıştır. Ülkenin siyasi ve eğitim sorunlarına odaklanarak politik ve toplumsal sorunları ele alan yazılar yazmıştır. Bu minval üzere Peyman ve Perçem adlı dergileri yayına hazırlamıştır. Yazıları özellikle gençler arasında yayılmış, İran dışında da ilgiyle takip edilmiştir. Kuveytli gençlerin kendisinden talep etmesi üzerine Şiiliğin oluşumu ve günümüze kadar tarihi sürecini ele alan "et-Teşeyyü' ve'ş-Şîa" kitabını telif etmiştir. Eserlerinde Şiiliği eleştirerek bu inanç sistemindeki önemli şahıs ve kitapları ağır bir şekilde tenkit etmiştir. İmâmiyye Şîası'nda önemli yeri olan hadis kitaplarını ve masum kabul edilen imamların rivayetlerini mevcut fitne ve sorunların kaynağı olarak kabul etmiştir. Bu sert çıkışlar Şii ulemanın tepkisine neden olmuş; Humeyni bir açıklamasında kendisini kınadığını söylemiştir. Nefes ilmi havzasında yetişmiş ve Şah'ı destekleyen politikacıları öldürmekle ün salmış İslam fedailerini (Fidâiyyân-ı İslâm) örgütünün kurucusu Mücteba Miruluhi (Nevvab

* Dr. Yusuf OKTAN, E-posta: oktanyusuf@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9196-8919>.

Oktan, Y. (2019). "et-Teşeyyü' ve'ş-Şîa, Ahmed el-Kesrevî, b.y.", *Academic Knowledge*, 2(2), 200-206. doi.org/10.5281/zenodo.3596380

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımcı tarafından taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ak> | <mailto:academic.knowledge@yandex.com>

Safevi), Ebu Kasım el-Hu'î ve hocası Seyyid Hüseyin el-Kummi'den Ahmed Kesrevî'nin mürted olduğu fetvasını almış, daha sonra Kesrevî 1946'da bir suikastle öldürülmüştür.

Et-Teşeyyü' ve 'ş-Şîa kitabını üç ana bölümden oluşturan müellif¹; ilk kısımda Şiiliğin tarihi ve ortaya çıkışını, ikinci bölümde mehdiliğin tarihi ve ortaya çıkışını, üçüncü kısımda ise Şiilik ve mehdilik inancının birbirine karışmasından sonraki dönemi ele alır. İlk bölümde imamet akidesini aklî olarak çürütmeye çalışır, bu konuda gelen rivayetlerin batıl; ayetlerin ise te'vîl edildiğini savunur. İkinci kısımda ise, Şiiliğin barındırmış olduğu ve imamlara atfedilen harikulade özelliklerin batıl olduğunu temellendirmeye çalışır. Son kısımda ise; küçük gaybet dönemindeki nâiblik kurumunu ele alarak, Şiiliğin zaman içinde nasıl şekillendiği ve sonraki dönemde taraftarlarının hayatında ne derece menfi inanç, davranış ve kültüre sebep olduğu hususunda örnekler verir.

Hz. peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonraki halife seçiminde tarihi olaylardan delil getirerek Ensâr ve Muhâcirin toplanarak Hz.Ebubekir'i halife seçtiğinden örnek verir (s.22). Lakin buradaki istidlallerin Sünnî kaynaklarda sübutlarında sorunların olmasının yanında, daha çok İmamî Şîası kaynaklarında gelmiştir. Hz. Ebubekir'in "beni azledin, zira en hayırlınız değilim" dediğini, bunu üzerine Hz. Ali'nin "ne seni azlederiz ne de bırakmana izin veririz" dediğini aktarır. Bu haber hem sıhatten problemlidir hem de rivayet orijinal haliyle İmamî kaynaklarda "Ali aranızdayken ben en hayırlınız değilim" şeklinde gelmektedir. Yani bu rivayet aslında Şiiler tarafından Sünnilerin aleyhine kullanılmaktadır. Hz. Ömer döneminde, Hz. Ali, kızı Ümmü Gülsüm'ü Hz. Ömer ile evlendirdiğini ve Hz. Ömer'in Hz. Ali'ye hürmet gösterdiğini hatta hususi bir meselede söylenmiş ve sıhatten tartışmalı olan "eğer Ali olmasaydı Ömer helak olurdu" şeklinde ki rivayeti zikreder.

Daha sonraki hilafet tartışmalarını verirken Hz. Osman'ın idarede zayıf olan akrabalarını yönetimde görevlendirdiğini, bu kişilerin yönetimde adaletten saptığını ve durumun Müslümanların öfkesine sebep olduğundan bahseder (s.25). Hz. Ali hilafete gelince Muaviye'ye gönderdiği ve ilk üç halifeye tabi olan Ensâr ve Muhâcirin kendisine tabi olduğu içerikli mektubunu serdedir. Lakin bu mektup İmâmiyye Şîası kaynaklarından Hz. Ali'ye nispet edilen Nehcu'l-Belâğ'a'da ve daha sonrasında gene bu mezhebin önemli kaynaklarından olan Meclis'in Bihâru'l-Envâr'ında geçmektedir.

Ümeyyeoğulları ile Abbasoğulları arasındaki çekişmeyi ele alan Kesrevî, Abbasoğulları ile Hz. Peygamber'in soyundan gelenleri ayırmakta ikincisine aleviler demektedir. Alevilerin insanlar nazarında daha saygın olmalarına rağmen, kendi aralarında ihtilafli oldukları buna karşın Abbasoğulları'nın ihtilaftan uzak, birlikte hareket ettiklerini söyler (s.43). Kesrevî'nin ashaba karşı kullandığı dil zaman zaman serttir. Öyle ki, Muaviye'nin ilk halifelerin yolundan yüz çevirdiğini ve Hz. Peygamber'in birçok sahabesini öldürdüğünden bahseder. Hatta daha da ileri giderek onun gerçekte Hz. Peygamber'e inanmadığını, zorla Müslüman olup hakikatte iman etmediğini dahi söylemektedir (s.41). İleride Alioğulları için sık sık kullanacağı bu sert dili, zayıf görüşlü ve nefsinin rahatına düşkün olarak tanımladığı Hz. Hasan içinde kullanmıştır (s.25).

¹ Sadece internet ortamından erişebildiğim müellifin bu kitabını (<https://archive.org/details/kisrawi/page/n24-01.01.2019>) hangi yayın evinin neşrettiği bilgisine ulaşamadım. Kitap toplamda 155 sayfa göstermesine rağmen bazı sayfaları eksik olup PDF'si 122 sayfadır. Eksik olan kısımların, kitapta ki genel kanaat ve görüşlere zarar vermediği görüşündeyim.

İlk Teşeyyü' oluşumunun, Hz. Ali'nin Muaviye'ye karşı olan hilafet davasında Ali destekçileri tarafından siyasi bir cihâd olarak ortaya çıktığını söyleyen müellif, daha sonrasında Alioğulları ile Ümeyyeoğulları arasındaki mücadeleden Şii-Aleviler'in zuhur ettiğini ve bunların sadece adaletin yerine getirilmesi söylemiyle hareket ettiğini söyler. Alevileri, fâsık ve İslam'a zarar verenler olarak tanımladığı Emevioğulları karşısında, daha saf ve hilafete daha uygun olarak tanımlar (s.44).

Şîa'dan bazı kişilerin Hz. Ali'ye muhabbette ifrata kaçıp ilk üç halifeye düşmanlık etmeye başlamasıyla, teşeyyü' akımı siyasi cihaddan ifradî bir inanca evrilmiştir. Bu grup Hz. Peygamber'in ashâbı hakkında, onların ilk dönem çaba ve gayretlerini unutup, kötü söz söylemeye başladılar. Bu durumu teşeyyü' akımının kirlenmesi olarak tanımlar (s.45).

Kesrevî'nin imamlara yönelik Hz. Hasan ile başlattığı sert üslubun sonraki imamlarda daha ileri safhaya ulaştığına şahit olmaktayız. Kesrevî'ye göre Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi Şîa'yı önemli ölçüde etkilemiş, onların diğer alevi gruplarından daha çok öne çıkmalarına saygı ve hürmet görmelerine sebep olmuştur. 4. İmam Ali Zeynel Abidin'in ölümünden sonra bu hürmet daha da artmış, yerine gelen oğlu Muhammed Bâkır hem fakih hem de Ashâbu'l-Hadis'ten olması sebebiyle, Şîa onda diğer alevilerde görmedikleri meziyetleri görmüş ve onu kendilerine önder olarak kabul etmişlerdir. Bâkır'ın ölümünden sonra müctehid olan oğlu Cafer b. Muhammed, Şîa nezdinde daha fazla kabul görmüş, bu durum Cafer'in aldanıp, kibirlenmesine kendisini Allah'ın kullarını irşâd için seçmiş olduğu halifesi ve yeryüzündeki hücceti olarak görmeye başlamasına neden olmuştur (s.47).

Kesrevî'nin Şiiliği eleştirmesi, kaynaklarını sert bir dille tenkit etmesi, onun karşı cenah olan Sünniliğe yakın olacağı fikrine yol açmaktadır. Lakin Muhammed Bâkır ile başlattığı ve zaman zaman daha önceki imamlara da ulaştırdığı ve özellikle Caferi Sadık ile ifrata vardığı imamlar hakkındaki sert söylem Şiiilerin tepkisini çekmesinin yanında Sünnî anlayışta da bir karşılığının olmadığı söylenebilir. Zira Alioğulları etrafında Hz. Ali sonrası kümelenen bir topluluk olsa dahi bu durum imamları halifeye başkaldırmaya, özellikle Şîa'nın anladığı şekilde imamet iddiasında bulunmalarına Ehl-i Sünnet anlayışında yol açmamıştır.

Kesrevî'nin Cafer b. Muhammed hakkında söylemiş olduğu imamet iddiasını gene Şii kitaplarından delillendirmesi de ayrıca bir çelişkidir. Zira kitapları tenkit etmesi, onların sıhhati hakkında ciddi anlamda şüphe ettiği düşüncesini uyandırırken, gene aynı kitaplardan, imamların, kendilerinin Allah'ın yeryüzündeki seçilmiş Halifeleri olduğu şeklinde ki rivayetleri aktarıp, onları sert bir dille eleştirmesi müellifi bilgi aktarımında çelişkiye düşürmüştür. Aynı şekilde rivayetlerin senetlerinden ya da kitapların müelliflerinden şüphe duyacağına, rivayet metinlerini esas alıp sözün nispet edildiği kişiyi ağır bir dille tahkir etmesi de ayrı bir başka bir sorun olmuşturmaktadır.

İmâmiyye Şîası'nın ilk dönem kaynaklarından sayılan Saffâr'ın Besairu'd-Deracât'ı, Kuleynî'nin el-Kâfî'si, Müfid'in el-İrşâd'ı ve geç dönem kaynaklardan olan Meclisî'nin Bihâru'l-Envâr'ı, Kaşânî'nin el-Vâfî'sinde bulunan rivayetlerle Şiilik karşıtı söylemine istidlaller yapar. Lakin fikriyatının kırılma noktası İmâmiyye Şîası'nın altıncı İmamı Cafer b. Muhammed'dir. Mervanoğulları'nın gücü zayıflayıp, Abbas ve Alioğulları hilafete göz dikince, Cafer b. Muhammed'de hilafete göz dikmiş, kendisiyle bu yolda yarışanlara haset etmiştir. Müellif, Cafer b. Muhammed'in, diğer fırkaların kendisiyle yarışamayacağı

“imamet teorisi”ni ortaya atarak, hilafet makamına ancak Allah’ın seçtiği kişinin gelebileceğini, Allah’ın hilafet için Hz. Ali’yi seçtiğini, bunu Hz. Peygamber’in nasla bildirdiğini, hilafetin Hz. Ali’den sonra önce Hasan sonra Hüseyin ve nihayetinde kendisine ulaştığını ve ilk üç halifenin de Hz. Ali’nin hakkını gasp ettiğini söyler. Tüm bunları savaşmadan hilafeti arzu edip, bu bilgilerin kendine vahyedildiğini söylemektedir ki bu da Kesrevî’ye göre Cafer b. Muhammed’in ikinci büyük bid’asıdır (s.49).

Kesrevî’nin İmamî kaynaklarda Cafer b. Muhammed’e nispet edilen rivayetlere dayanarak, Şiilik mezhebini akidevî olarak Cafer’le şekillendirmesi, İmamî kaynaklarda Hz. Ali hatta Hz. Peygamber’den de bu tarz cümleler aktarılmasına rağmen, onları değil de Cafer’e nispet edilen sözleri esas alıp, doğru kabul ederek fikriyatını bunun üzerine kurduğu merak konusudur. Kesrevî, İmamet fikrine mehdilik fikrinin eklenmesini de Cafer b. Muhammed’e bağlar. Cafer’den mehdi’nin zuhur ederek, yeryüzünde hakimiyetini sağlayacağını aktararak, Ümeyye ve Abbasoğullarından intikamını alacağını söylemektedir. Böylece siyasi cihadın, akidevî bir mezhebe dönüşmesi başlamakta bu durum da imâmet ve hilâfet fikriyatı üzerine bina edilmekteydi. Böylece Cafer ile birlikte Caferiyye olarak anılacak olan Şîa, kendilerine has akide ve hükümlerle Müslümanların çoğunluğundan ayrılmış ve iki grup arasında düşmanlık baş göstermiştir. Cafer’e tabii olanlar siyasi ihtilalden vazgeçip, Müslümanların çoğunluğu yanından sessiz kalmış, kin ve nefretlerini gizlemişlerdir. Kendileri için korku ve zarar söz konusu olunca takiyyeye başvurmuşlardır (s.51-52). Kesrevî, İmamî kaynaklardan beşinci İmam Muhammed Rızâ, altıncı İmam Cafer b. Muhammed ve sekizinci İmam Ali Rızâ’dan Allah’ın âlemi imamlar için yarattığı, insanların işlerini onlara tevfiğ ettiği ve kim, zamanının imamını bilmeden ölürse cahiliyye imanı üzerine öleceği içerikli rivayetler aktarır (s.55).

Son Emevî halifesi Mervân’ın soyundan gelen, müellifin Şii olarak tanımladığı -her ne kadar Şiiliğini gösterecek somut bir bilgiye rastlanmasa da- Ebü’l-Ferec el-İsfahânî ‘nin yazdığı Mekâtîlü’t-Tâlibiyyîn kitabından Cafer b. Muhammed döneminde hilâfet ve mehdilik tartışmalarını anlatır. Müellif, aktardığı bu bilgiler ışığında Cafer’i kindar, hasetçi ve toplumda fitne çıkarıcı biri olarak göstermektedir (s.61). Ayrıca Alevilerin Cafer b. Muhammed’in görüşlerinden uzak olduğunu göstermek için, o dönemde yönetime karşı ayaklanan kişileri örnek olarak getirmektedir. Zira müellife göre Cafer bid’at ve gâli fikirlerini ifratta olan kendi taraftarlarına anlatmaktadır (s.63).

Cafer b. Muhammed önce oğlu İsmail’i kendi yerine nâib olarak seçmiş, İsmail babasından önce ölünce diğer oğlu Mûsâ’yı nâib tayin etmiştir. Lakin İsmail’e tabii olanlar ondan vazgeçmez, onun ölmediğini söylerler. Bu grup daha sonradan İsmailiyye veya Batniyye olarak isimlendirilir. Daha sonradan Yemen’de Karmatiler ve Mısır’da Fatmileri kurarlar. Müellifin tüm bunları anlatması Cafer ile başladığını savunduğu fikriyatın nerelere kadar ulaştığını göstermeye çalıştığı düşüncesine sebep olmaktadır (s.64).

Babasından sonra yedinci imam olan ve babasının yolundan giden Musa’yı Halife Reşîd hapsetti. Yıllarca hapiste kaldı. Sonrasında oğlu Ali Rıza sekizinci imam olarak dedesi ve babasının açtığı yoldan gitti. Şii müellif Müfid’in İrşâd’ından aktardığına göre; Halife Memûn Ali Rıza’yı Horasan’a davet edip, hilafeti ona teslim etmek ister. Müellif, kendisine yapılan ısrarlar sonucunda ne hilafeti ne de Memûn’un yerine halef olmayı kabul eden Ali

Rıza'yı, halifenin yanında kendisini diğer Müslümanlar gibi gösteren, lakin gerçekte asıl davasını saklayan biri olarak tanıtır. Bu durum sonucunda müellif, Şîa'ya Ali Rıza'nın hilafeti neden kabul etmediği hususunda tenkit yöneltir (s.66).

Hasan el-Askerî'ye kadar ulaşan imamet, onun çocuksuz ölmesi sonucunda Şîa'sının hayrete düşerek farklı iddialarla birçok gruba bölündüğünü aktaran müellif, onun bir çocuğu olduğu, korkup saklandığı şeklinde gelen rivayetleri de tenkit etmekte, Şîa'yı bu konudaki taassuplarının gözlerini kör ettiğini söyleyerek eleştirmektedir (s.68). On ikinci imamın gaybete girmesiyle Osman b. Said ile başlayan nâiblik kurumunu ele alarak, bu kişilerin sahtekâr olduklarından, gaybette olan İmam adına Şîa'yı kandırıp onlardan para topladıklarından, bu durumun dördüncü nâibe kadar devam ettiğinden bahseder. Sonrasında Şîa'da yeni bir inanç şekli başlar bu da gaybette olan imam anlayışıdır (s.69-71). Aslında nâiblik kurumu İmâmiyye Şîas'ına göre -müellifin iddiasının aksine- on birinci imamdan çok daha önce başlamıştır. Aynı şekilde gaybette olan imam anlayışı da on birinci imamın ölmesiyle başlamayıp, her ne kadar sistemleşmemiş olsa da Şîa'da daha öncesinde var olan bir anlayıştır.

Kitabın ikinci kısmında mehdiliğin tarihi ve bu anlayışın ortaya çıkışı konusunu ele alan Kesrevî, mehdî fikrinin aslında Perslerin İslam öncesine ait inançlarında var olan anlayışa dayandığını savunur. Buna göre Zerdüşter ahir zamanda nebî olan Zerdüş'tün oğlunu kurtarıcı olarak beklemektedirler. Bu fikir yayılana kadar Müslümanlar arasında mehdî anlayışı bilinmemekteydi. Mehdi olarak isimlendirilen ilk kişinin de İranlılar tarafında taraftar bulan, gene onlar tarafından mehdî olarak isimlendirilen Muhammad b. Hanefiyye olduğunu söyler. Ölümünden sonra onun ölmediği, ravza dağında saklandığı ve geri döneceğini iddia etmişlerdir (s.73). Bunun yanında Zeyd b. Ali taraftarları da "Kûfe'den çıkacak olan mehdî" rivayetlerini uydurmuşlardı, zira Zeyd b. Ali Kûfe'den çıkmıştı ve kendisine tabi olanlar onu mehdî olarak görmekteydiler. Abbasoğulları taraftarları da kendilerine Kûfe taraflarından yardım geleceğini umduklarından dolayı, Horasandan çıkacak siyah bayraklılar rivayetini uydurmuşlardır. Böylece mehdî hakkında rivayet edebiyatı oluşmaya başladığını savunan müellif, Sünnilerde de mana olarak bulunan mehdî rivayetlerinin sonradan uydurulduğunu, bunların çoğunun Muhammed b. Abdullah Nefsü'z-Zekiyye için söylendiğini ileri sürmekte, mehdilik anlayışının o dönemde yaygın bir anlayış olduğunu göstermek için de arap şiirlerinden örnek getirmektedir (s.75). Lakin getirmiş olduğu örnekler mehdilik anlayışından çok şahıslara nispet edilen mehdilik sıfatlarını tenkit etmektedir. Kesrevî, on birinci İmamın ölümünden sonra teşeyyü' fikrinin mehdilik anlayışına dönüştüğünü savunur. (82)

On birinci İmamın ölümünden sonra var olduğu iddia edilen on ikinci imamın nâibliğini yapan vekiller, imam adına para toplamaktaydılar. Kendilerine muarız olup haset gösteren kişiler için de gaybette olan imam tarafından gönderilmiş, imamın onlardan teberrü' ettiği ve onlara lanet ettiği şeklinde mektuplar getirmekteydiler. Böylece muarızlarını yanlarından uzaklaştırmış olsalar da kendilerine duyulan haset ve dolayısıyla fitne de yayılmaktaydı. Böylece dördüncü vekil olan Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed es-Semerrî bu kurumu ilğa ederek, fitneyi bitirmeye çalışmıştır (s.82).

Kesrevî Cafer b. Muhammed ile birlikte kurulan teşeyyü' akımının nâiblerle muhafaza edildiğini savunmaktadır. Cafer b. Muhammed için söylemiş olduğu müteşeddîd sözleri, Şîa'nın önde gelenleri ve nâibler için de söylemektedir. Onların Allah'a ve Peygamberine iftira atıp, rivayetleri tahrif etmek, haksız yere insanların mallarını almak ve Müslümanlar arasında tefrika çıkarmakla suçlar (s.83).

Kitabın üçüncü bölümünde Şiiliğin ve mehdilik anlayışının birbirine karışmasından sonraki dönemi ele alan müellif, nâiblerin ölmesiyle birlikte öndersiz kalan Şii toplumunun imamın zuhurunu beklediklerini, lakin bir zaman sonra gaybette olan imama nâiblik konusunun tekrar gündeme geldiğini belirtmektedir. Bu görüşü savunanlar bablık ve özel nâiblik kurumunun sonra erdiğini iddia etmiş, kendilerinin kendilerine ulaşan haberlerin râvileri olarak imamın genel nâibleri olduğunu söylemişlerdir. Bu davalarını teyit etmek içinde "ihtilaf anında rivayetlerin râvilerine başvurmaları gerektiği zira onların imamın temsilcisi oldukları" şeklinde âlimlerin faziletine işaret edecek haberler uydurmuşlardır (s.85). Lakin Kesrevî tüm bu aktarmış olduğu bilgilere rağmen, kendisine ulaşan haberlerin Cafer b. Muhammed'e nispet etmekte, Cafer'den sonra haber uydurduklarını iddia ettiği zümrenin, gene Cafer b. Muhammed olmak üzere diğer imamalar adına haber uydurmuş olma ihtimalini göz artı etmektedir.

Müellif, h. 4. yy'da İmâmiyye Şîası'nda muteber olan 4 kitabın telifiyle birlikte, Şii âlimler, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den sonra halife olduğu, bunun Kur'an ve hadislerle teyit edildiği, ilk iki halifenin Hz. Ali'nin makamını gasp edip ona zulmettikleri, bunun yanında Hz. Ali'nin fazileti ve Allah katındaki makamı, imamet konuları, yeryüzünün imamsız kalamayacağı, gaib imam ve mehdilik konularında kitaplarına rivayetler koyduklarını ve bu konuları açıklama ve ispat etme gayreti içinde olduklarını belirtir (s.90).

Şiiliğin İran topraklarında yayılması hususunda Şah İsmail'in İran'daki Sünnileri öldürdüğünü söyleyen Kesrevî, bu topraklarda Şiilik mezhebini Şah İsmail'in İranlıların mezhebi olarak tanımlamasıyla başladığını söyler. Şah İsmail'in, insanları Hz. Peygamber'in ashabına hakarete etmeye yönlendirmesini onun en büyük kusuru olarak gören müellif, Şah'ın bu tutumuyla Osmanlı Devleti'yle arasının açılmasına sebep olduğunu söylemektedir. Müellif, bunun neticesi olarak -müellifin kan dökmeyi seven olarak tanımladığı -Yavuz Sultan Selim'in kırk bin müteşeyyi'i öldürdüğünü iddia etmektedir. Daha sonra İran üzerine yürüyen Yavuz Sultan Selim ve dolayısıyla yapılan muharebeler yüzünden Şiiliğin İranlılar tarafından daha çok benimsendiğini iddia etmektedir (s.95).

İranlıların Şiiliği kolayca benimsemesini onların Zerdüştlük döneminden kalan inanç ve batını fikirlere sahip olup, Yunan felsefesinden etkilenmiş olmalarına bağlamaktadır. Zira o topraklarda on ikinci imamın gaybeti iddiasından sonra da yeni mehdilik akımları türemiştir. Müellif Şiilik sloganyla ortaya çıkıp, sonradan kendilerinin mehdî olduğunu iddia ettikleri ve zamanla taraftarlarının farklı mezhep olarak Şiilikten ayrılan kişileri örnek gösterir. Bunlardan bazıları İmam Mûsâ el-Kâzım'ın soyundan geldiğini iddia eden Seyyid Muhammed Muşa'sa', Şeyhiyye (Ahmediyye) mezhebinin kurucusu Ahmed el-İhsâî, Kazım Rüştü, Muhammed Kerimhân el-Kâcâr' ve Ali Muhammed Şîrâzî'dir (s.100-102).

Yaşadığı dönemin entelektüelleri arasında sayabileceğimiz ve içinde bulunmuş olduğu toplumun sorunlarını dile getirmeye çalışan Kesrevî, mezhebi taassubun had safhada

bulunduğu, dile getirilen fikirlerin dahi rejimin kontrolünde olduğu bir toplumda, toplumu ve onları yönlendiren kişilerin kutsallarına bu derece ağır tenkitler yöneltmesi hatta hakarete varan sözler söylemesi, kendisini koyu şii partizanlarının hedefi haline getirmiştir. Kesrevî İmâmiyye itikadını şiddetli bir şekilde eleştirirken belli bir menhecinin olmadığını, zaman zaman rivayetin nispet edildiği kişiyi ağır şekilde tahkir ederken daha sonradan bu rivayetlerin râviler tarafından uydurulduğunu söylemesiyle de kendi içinde çelişkilere düştüğünü söyleyebiliriz. İmâmiyye Şîası'nın dahi amel etmeyip tenkit ettiği rivayetleri, İmamî alimlerin bu rivayetler hakkında ne dediğine bakmadan, İmamaiyye Şîası tarafından en muteber kabul edilen Kuleynî'nin Kâfî'sinde bile binlerce zayıf rivayet olduğunu kabul eden Şii ulemanın görüşlerine değinmeden, birçok rivayeti doğru addedip mezhebin temel esaslarından olduğu şeklinde aktarması de ayrı bir problemdir.

Son olarak; Müslümanlara, insanları hikmet ve güzel öğütle Allah'ın yoluna çağırıp, karşı cenahla en güzel şekilde mücadele etmemizi buyuran yaratıcımızın ayetini (Nahl:125), bu tür çalışmalarda bir mihenk taşı yapmamız gerektiğini söylemeliyim. Zira aksi bir tutum her iki tarafa da faydadan çok zarar getirmektedir.